

Seksueel misbruik bij kinderen in de jeugdzorg

Een verslag van de bijeenkomst van 4 juni 2012 in Nieuwspoor in Den Haag

Seksueel misbruik is niet alleen een onderwerp wat veel aandacht krijgt, het is ook een onderwerp dat je raakt. Elk kind wat misbruik meemaakt in zijn leven, wordt erdoor beschadigd en gevormd. Kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking zijn een extra kwetsbare groep als het om misbruik gaat. Zij zijn vaker slachtoffer dan anderen kinderen. Hoe komt dit? Hoe maak je deze kinderen meer weerbaar? Wat kun je doen in een preventief kader? En wat kun je hierin doen voor kinderen die door een uitspraak van de kinderechter in de jeugdzorg komen?

Deze vragen en meer kwamen aan bod tijdens een initiatief van MEE Nederland en de William Schrikker Groep (WSG). Een bijeenkomst die in het teken stond van seksueel misbruik van kinderen met een verstandelijke beperking of meervoudige beperking binnen de jeugdzorg. Tijdens de bijeenkomst werd ingegaan op de definitie en kenmerken van kwetsbare kinderen. En er werd een schets gegeven van de complexiteit en de dilemma's die een rol spelen bij seksueel misbruik. Dagvoorzitter was de heer Felix Rottenberg. Onderstaand een korte weergave van de presentaties en de forumdiscussie.

Opening door de heer Rottenberg: "Seksueel Misbruik is een ingewikkeld onderwerp om over te praten. Er zijn taboes. Kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking vragen om een specifieke aanpak. En de overheid is soms ontwetend in haar controle. Er zou eigenlijk een taal ontwikkeld moeten worden om de aanpak van seksueel misbruik hanteerbaar te maken. Maar hoe moeten we dit dan doen?"

De heer Mr. L. Wever

Directeur Jeugd, Ministerie van VWS

Wever: "Jeugdzorg is voor de Haagse politiek een belangrijk onderwerp. Voor de zomer zijn er nog vier debatten over dit onderwerp in de Tweede Kamer. De uitkomsten van het rapport *Beperkt Weerbaar*¹ vond ik schokkend. Bijvoorbeeld dat daders vaak bekenden van het slachtoffer zijn en het in 4,6% van de gevallen om hulpverleners gaat. Eerst was er bij mij sprake van ongeloof, dat kan toch niet waar zijn. Ongeloof gaat over in ongeduld, waarom pakt niet iedereen dit met de hoogste prioriteit aan? Om te eindigen met een gevoel van onmacht, waarom blijft de situatie zo?. Dit is een onderwerp wat hoog op de agenda van de politiek moet blijven. Het is niet voor niets dat de regering de Commissie Samson gevraagd heeft hiernaar onderzoek te doen. Nu is het de tijd om in actie te komen.

De regering kiest voor de volgende aanpak:

1. Duidelijkheid over de feiten. Zie de vele onderzoeken op dit gebied.
2. Heldere verdeling verantwoordelijkheden. Met de transitie van de jeugdzorg naar gemeenten komen er 415 nieuwe bestuurders bij, die verantwoordelijk zijn voor goede jeugdzorg.
3. Sterker maken van de betrokkenen

¹ Mensen met een verstandelijke beperking zijn vaker slachtoffer van seksueel geweld dan mensen zonder beperking. Ook is het seksueel geweld ernstiger, en zijn de plegers meestal bekenden van het slachtoffer. Dit zijn een paar resultaten van het onderzoek *Beperkt weerbaar* van Rutgers WPF en MOVISIE (red.ED).

Ouder en/of kinderen kunnen steeds beter opvoedondersteuning krijgen (in de centra voor jeugd en gezin). Zij kunnen met klachten over instellingen terecht bij het meldpunt van de inspectie. Aan hulpverleners en pleeggezinnen worden hogere eisen gesteld en hun bevoegdheden worden uitgebreid. Opleiden, trainen en expertise beschikbaar maken. Denk aan trainingen over het gebruik van de meldcode kindermishandeling, of het beschikbaar stellen van forensisch medische expertise om na te gaan of er van kindermishandeling sprake is.

Instanties als de Kinderombudsman of de nieuwe taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik, maar ook onze eigen inspecties houden iedereen scherp.

Er werd aan mij gevraagd een dilemma aan te leveren voor de discussie later. Ik noem er vier:

1. De ene vorm van kindermishandeling is de andere niet. Hoe breder de interpretatie van dit begrip hoe lastiger de samenleving te mobiliseren is.
2. Er is een spanning tussen preventie en privacy. Wanneer moet je iets melden als arts, school etc.? Als je niet zeker weet wat er aan de hand is?
3. Na calamiteiten volgen vaak meer regels en toezicht. Maar we willen ook dat de professional meer verantwoordelijkheid neemt. Vertrouwen en controle staan op gespannen voet met elkaar.
4. Dat geldt ook voor de gemeenten. We zijn er van overtuigd dat oplossingen voor ingewikkelde gezinsproblemen het beste op gemeentelijk niveau kunnen plaatsvinden. Hoeveel vertrouwen geef je het lokale bestuur (na transitie)?

De heer Dr. X.M.H. Moonen
Universitair docent UVA, Voorzitter van de Stichting Landelijk Kenniscentrum LVG

De heer Moonen geeft een presentatie over de definitie en kenmerken van de doelgroep. Klik hier voor de presentatie.

Het dilemma van de heer Moonen voor de discussie is: "Is seksuele opvoeding van kinderen met een licht verstandelijke beperking nu anders?"

Mevrouw Drs. H. Hofstede
GZ Psycholoog, deskundige op het gebied van seksueel misbruik en trainingen aan hulpverleners (Bureau Hofstede)

Mevrouw Hofstede: "Jongeren met een licht verstandelijke beperking nemen een eigen positie in om te overleven in de wereld van normaal begaafden:

- Ze zijn heel stil of teruggetrokken.
- Of trekken gewoon hun eigen plan, niet lettend op de omgeving (acting out).
- Ze zitten soms meer op controle, proberen overzicht te houden op hun omgeving.
- Of stellen zich sociaal wenselijk op en zijn dan dus afhankelijk van de goede intenties van hun omgeving.

Bij instellingen blijft men teveel hangen bij het signaleren. Beslissen en handelen wordt vaak uitgesteld of doorgeschoven naar anderen. De taak voor een gezinsvoogd is niet eenvoudig. Een gezinsvoogd moet transparant werken en de ouders bij de OTS (Onder Toezicht Stelling) betrekken om goed eventuele schade op het kind in de gaten te houden. Een gezinsvoogd, zoals elke hulpverlener, moet de regie houden en heeft altijd te maken met druk van buiten. Het gaat tegelijkertijd om de belangen van ouders, het kind, instellingen, de geest van de tijd (de crisis heeft invloed) en tenslotte om eigen normen en waarden; een complex van belangen.

In de media is er vaak sprake van scheve beeldvorming over jeugdzorg. Dit initiatief van vandaag laat de achterkant van het verhaal zien. Wat zelden kan door het beroepsgeheim. Misschien leidt dit tot minder snel oordelen en meer begrip van de doelgroep die in vele beleidsplannen en onderzoeken vaak buiten de boot vallen of de sluitpost zijn.”

Dilemma van mevrouw Hofstede voor de discussie: “Kennis van zaken, de wil om te weten wat er aan de hand is en de durf van de hulpverlener om door te vragen enerzijds tegenover de hoop dat het meevalt, weerstand en twijfels anderzijds.”

De heer C. van der Wal
Bestuurder MEE Amstel & Zaan

Van der Wal: “MEE ondersteunt mensen met een beperking op alle levensgebieden en in alle levensfasen. Praten over seks hoort daar ook bij, maar lastig is het wel. Ook met mijn eigen broer die een beperking heeft. MEE biedt cursussen en trainingen aan specifiek gericht op seksualiteit.

Het gaat hierbij om:

- bewustwording, seksueel misbruik bestaat, maar geen angst creëren;
- voorlichting geven;
- vergroten alertheid van professionals en ouders, jongeren met een LVB hebben ook een seksuele ontwikkeling.

Praten is moeilijk, maar noodzakelijk. Beleid staat vaak op papier, maar je moet het gewoon gaan doen. Er zijn veel mogelijkheden om misbruik te voorkomen, maar uitsluiten kan helaas niet.”

Mevrouw M. Boertjes
Directeur Expertisecentrum William Schrikker

Boertjes: “Wij staan vaak voor grote dilemma’s, veel van onze kinderen komen uit een situatie waarin hun ontwikkeling zo werd bedreigd, dat ze niet langer thuis konden wonen. Vaak is misbruik al onderdeel van de problematiek en zijn kinderen al gewend aan bepaald gedrag, Wij trainen onze medewerkers op het herkennen en signaleren van seksueel misbruik, maar merken dat we veel meer aandacht moeten besteden aan een veiligheidsplan. Dit moet de angst en het onvermogen dat hulpverleners vaak ervaren verkleinen en aanzetten tot snellere acties. Wij zijn aan de slag gegaan met Signs of Safety dat hierin ondersteunt.”

Dilemma Boertjes: “Wij, maar met ons veel hulpverleningsorganisaties, trainen veel jonge collega’s, ik heb wel eens het idee dat we niet van hen kunnen vragen met ouders en kinderen over seks en seksueel misbruik te praten. Of om te praten over wat je hebt gezien of gevoeld. Hoe breng je dat op tafel?”

De heer M. Dullaert
Kinderombudsman

Dullaert: “De overheid heeft een grote verantwoordelijkheid en neemt die ook. Misbruik is een meerkoppige draak. Het zal je kind maar zijn, dat woont in een pleeggezin of instelling. Kinderen hebben er recht op om veilig op te groeien.

In november 2011 heb ik kennisinstituten om mij heen verzameld om te kijken naar kindermishandeling in Nederland. Een van de *conclusies* is dat er te weinig is gedaan voor kinderen waar sprake is van een handicap en seksueel misbruik. Een van de *resultaten* van dit onderzoek is het oprichten van de Task Force Kindermishandeling onder leiding van burgemeester van der Laan. Alle Ministeries bundelen alle activiteiten hierop.

Een aantal dingen komen in deze tijd samen. De uitkomst van de Commissie Samsom en de transitie in de jeugdzorg. En men wil de zorg verbeteren door deze dicht rondom de ouders en het kind te organiseren. Als Kinderombudsman roept dit de vragen op:

- Wie heeft welke verantwoordelijkheid?
- Hoe waarborg je kwaliteit?
- Hoe garandeer je toegang tot de best mogelijke zorg?

De overheid blijft altijd verantwoordelijk voor de resultaten, ondanks de decentralisatie. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Voor mij als Kinderombudsman staat voorop dat de zorg voor kinderen overal gelijk is. Ik blijf nauwkeurig de stelselwijzigingen volgen. Het kind mag niet worden ondergesneeuwd in financiële gesprekken en stelsels. Dit is juist de kans voor een verbetering voor het kind.”

Na afloop van de presentaties was er ruimte voor een forumdiscussie onder leiding van Felix Rottenberg. In het forum zaten:

- **Peter Kouwenberg, bestuurder William Schrikker Groep**
- **Jan de Vries, bestuurder MEE Nederland**
- **Willy van Berlo Rutgers Nisso WPF**
- **Yvonne Heijnen-Kaales, VGN**

Hieronder een selectie van de vragen, opmerkingen en dilemma's die deelnemers in hun werk/ervaring zijn tegengekomen:

- Kinderechter: “Wat doen we als het onduidelijk blijft of misbruik wel/niet heeft plaatsgevonden? Hoe dan te handelen?”
- William Schrikker Pleegzorg (WSP): “En wat doe je met vermoedens die je niet kunt aantonen of hard maken? Wat dan?”
- Bureau Jeugdzorg Voorburg: “En wat als er aangifte wordt gedaan bij de politie? En er is te weinig bewijs? Het kind gaat terug naar huis. Dan blijft de gezinsvoogd wel verantwoordelijk voor de veiligheid van het kind.”
- Tweede Kamerlid D66: “Is het echt zo, dat verhoren moeilijk zijn af te nemen door de politie?”
- Moeder: “Een hulpverlener heeft zich ongepast gedragen naar mijn dochter. Zij heeft een licht verstandelijke beperking. Mijn dochter is er slecht aan toe door het gedrag van de hulpverlener. Voor een ouder is het eenzaam als de politie de zaak niet oppakt.”
- MEE Nederland: “Als men aangifte wil doen bij de politie, geeft de politie aan dat het veel oprakelt bij het slachtoffer. Daardoor laat men het soms zitten.”
- Reactie Hofstede hierop: “Dit komt door een aantekening vanuit het Ministerie van Justitie en is bedoeld om mensen op eventuele gevolgen te wijzen. De uitvoerige uitleg werkt soms onbedoeld ontmoedigend. Vaak wordt genoemd dat het verhoor ook belastend kan zijn voor de slachtoffers. Dit is in sommige gevallen zo, maar voor anderen werkt het juist positief: “Ik heb mijn verhaal goed verteld aan de politie.” Aan de terugkoppeling van de uitkomst van de rechtspraak aan de slachtoffers zou meer zorg besteed moeten worden. Aangifte doen is een recht.”
- AMK: “Er zou een protocol moeten komen voor beter melden bij de politie. Of volstaan met een melding. Het is belangrijk om aangifte te doen.
- GGZ: “Wij hebben een goede samenwerking met de politie en alles opgenomen in protocollen.”
- Expertisecentrum WSG: “Voor een gezinsvoogd is het niet uitnodigend om te praten over gevoelens en seks. Ga er maar aan staan.”

- Directeur WSP: “De samenleving is veeleisend. Er wordt veel van onze medewerkers verwacht. Het vraagt ook om beter opleiden.”
- Regiomanager William Schrikker Jeugdbescherming (WSJ): “Eén plan, één gezin, één werker! Als gezinsvoogd breng je bijvoorbeeld een vertrouwenspersoon om met je cliënt te praten. Maar alles onder de verantwoordelijkheid van de gezinsvoogd.”
- Stichting Soelaas: “Men zou inzicht moeten verwerven in pedofilie. Ik krijg nooit antwoorden van het OM en Ministerie van Justitie. Er is weinig onderzoek naar de oorzaak van pedofilie.”
- Kamerlid VVD: “Ik ben ervan geschrokken dat veel gaat op basis van inschatting en beoordeling. Mijn inziens kan veel meer objectief worden vastgesteld.”
Gemeente Den Haag: “Na de transitie zijn wij verantwoordelijk voor jeugdzorg. Wat hebben jullie nodig van de gemeente voor deze aansturing? Reacties kunnen jullie mailen naar gert.kortenbach@denhaag.nl.”
- Kamerlid PVV: “De groep die buiten de boot valt zijn de meervoudig gehandicapte kinderen. Hoe gaan we hier de signalen bij herkennen? En we moeten ook oog hebben voor de dilemma’s van de cliënt! Cliënten moeten alles vertellen aan een gezinsvoogd die zelf niets persoonlijks hoeft te vertellen.”

Reactie van Forumleden op weerbaarheid cliënten met een LVB:

- Rutgers Nisso WPF: “Het is belangrijk om te praten over seks en seksueel misbruik in bijvoorbeeld (speciaal) onderwijs. Leer kinderen zo vroeg mogelijk over seksualiteit.”
- MEE: “Het is belangrijk onze kennis te delen met professionals die niet dagelijks met deze vragen in aanraking komen zoals leerkrachten en politie. Wij zijn er om iedereen te steunen tijdens de decentralisatie. In reactie op wat de heer Lever aan het begin zei, wij zijn het ongemak als hulpverlener nog niet voorbij. De WSG en MEE willen met veel betrokkenen het gesprek hierover op gang brengen. Deze bijeenkomst is een eerste goede aanzet. En we moeten inzetten op een anti-verlegenheids-offensief door:
 - Te werken aan weerbaarheid van cliënten
 - Professionals optimaal te ondersteunen
 - Scholing en kennis te optimaliseren
 Bij kinderen met een LVB is juist aandacht voor omgaan met emoties belangrijk. Ik ben trots op de jarenlange inzet voor kinderen met een LVB en praten over seks hoort daarbij. En onderschat niet het effect van een voorbeeldfunctie.”
- WSG: “We vragen veel van onze gezinsvoogden. Gemiddeld blijven gezinsvoogden zeven jaar bij ons in dienst, het merendeel is jong. Bij langdurige ondersteuning staat weerbaarheid van cliënten bovenaan. Opleidingen en voorlichting zijn essentieel, maar zijn niet voldoende. Praktische aanhangpunten zijn belangrijk, omdat we daar meteen mee kunnen beginnen. Er is behoefte om in stappen te werken en per onderwerp te splitsen. We kunnen meer tempo maken op deelgebieden, zoals leren praten met kinderen over seks. Ik ben trots op de inzet die medewerkers dan tonen.”
- VGN: “Wij hebben zelf gevraagd om een onderzoek om in kaart te brengen wat er speelt m.b.t. seksueel misbruik. De uitkomst is schrijnend, maar we weten het nu wel! Het is een belangrijk thema. En laten we niet alleen aandacht geven aan de calamiteiten, maar ook voor de leuke kant seks. Mensen met een LVB hebben daar ook recht op.”

Afsluitende opmerkingen vanuit de politiek:

- Wever: “De rol van politiek en management is belangrijk. Die hebben de macht om zaken op de agenda te zetten en belangrijk te maken. Deze bijeenkomst is een initiatief om trots op te zijn. Praten over gevoelige zaken voor kwetsbare

kinderen zou meer moeten gebeuren. Bij ons staat het onderwerp hoog op de agenda.”

- Mevrouw Kooiman, Tweede Kamerlid SP: “Je kunt het eigenlijk nooit helemaal goed doen. Voor tips over wat de politiek hier in kan betekenen, mail naar nkooiman@sp.nl
- Mevrouw Dille, Tweede Kamerlid PVV: “Ik hoor hier veel goede input. Helaas is misbruik niet een probleem van deze tijd. En ik hoop dat dit vreselijke probleem bestreden blijft worden.”
- Mevrouw van den Burg, Tweede Kamerlid VVD: “Kindermishandeling is een enorm probleem, wat we eigenlijk niet willen weten. Dit punt is zo breed. Het is onze opdracht om dit in de politiek op de agenda te houden. Zo goed als alle ouders willen het beste voor hun kind.”

Dagvoorzitter Rottenberg sluit af en nodigt iedereen uit voor de netwerkborrel.